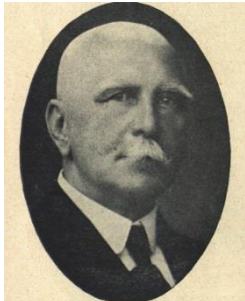

Latvijas Universitātes rektors un goda biedrs profesors Mārtiņš Bīmanis

(01.05.1864 - 30.01.1946)

Mārtiņš Bīmanis dzimis 1864. gada 1. maijā Lielplatones Mazverbu mājās, saimnieka ģimenē. Mācījies pagasta skolā, Jelgavas apriņķa skolā un reālskolā, ko beidzis 1883. gadā. Studējis Rīgas Politehniskajā institūtā no 1883. līdz 1891. gadam un to absolvēja ar uzslavu, iegūstot I pakāpes būvinženiera diplomu. Pateicoties labai teorētiskajai sagatavotībai studiju gados Rīgas Politehnikumā un apmaiņai ar inženierzinātniskām idejām starptautiskā mērogā, gan M. Bīmanim, gan citiem jaunajiem inženieriem bija lieliskas iespējas realizēt dažādus projektus pēc modernākajām tā laika tehnoloģijām.

Pēc augstskolas beigšanas 1891. gadā vispirms praktizējās Maskavas–Brestas dzelzceļa tehniskajā daļā, ieņemot distances palīga vietnieka amatu un strādājot par inženieri Daugavpils–Vitebskas dzelzceļā. 1892. gadā viņš tika iesaukts kara dienestā un šo pienākumu pildīja Rīgā, bet 1893. gada februārī inženieris Bīmanis ieradās Maskavā, lai sāktu inženiera karjeru. No 1893. līdz 1920. gadam viņa dzīve saistīta ar Maskavu, kanalizācijas un ūdens attīrīšanas darbiem. M. Bīmanis sāka Maskavas pilsētas kanalizācijas un ūdens attīrīšanas iekārtu ierīkošanu un apsaimniekošanu. Tolaik tās bija Eiropā lielākās notekūdeņu attīrīšanas ietaises. 1913. gadā Viskrievijas Higiēniskā izstādē Pēterburgā par Maskavas pilsētas notekūdeņu attīrīšanas sistēmas izveidi un vadību M. Bīmanis tika apbalvots ar goda diplomu, kas bija visaugstākā tehniskā atzinība.

1919. gadā dibinātajā Latvijas Universitātē (LU, līdz 1922. g. – Latvijas Augstskolā) trūka mācībspēku, tāpēc tika aicināti latviešu speciālisti no Krievijas atgriezties dzimtenē un iesaistīties jaundibinātās augstskolas darbā. M. Bīmanis 1920. gada oktobrī sāka strādāt par profesoru Sanitārās tehnikas katedrā. Turklāt viņš tika aicināts darboties Latvijas Augstskolas Organizācijas padomē, Dekānu padomē, Saimniecības padomē un citviet. Pāris gadus viņš pildīja arī saimniecības lietu prorektora amatu (1923–1925). 1924. gadā Londonā, tobrīd būdams LU prorektors, pārstāvēja Latviju Pasaules enerģijas konferencē.

Par intensīvu akadēmisko darbību profesoram M. Bīmanim 1924. gada 5. septembrī, pirms LU pastāvēšanas piecu gadu jubilejas svinībām, Inženierzinātņu fakultāte piešķīra goda doktora grādu – Dr. ing. h. c. (Doctor [artis] ingeniorum honoris causa). M. Bīmanis bija pirmais latviešu inženieris, kuram LU parādīja šādu godu. Profesors trīs reizes tika ievēlēts par Inženierzinātņu fakultātes dekānu (1927–1928, 1930–1931, 1933–1934), bet no 1931. gada jūlija sāka pildīt LU rektora pienākumus, nomainot iepriekšējo rektoru profesoru Augustu Tenteli.

Kā rektoram M. Bīmanim izdevās nostiprināt pārliecību akadēmiskajā saimē un studējošā jaunatnē par tehnikas un inženierdarinājumu sabiedrisko nozīmīgumu, skaidrojot attiecības starp kultūru un tehniskajām zināšanām, to mijiedarbību.

30. gadu sākums bija grūts laiks Latvijas Republikai, jo ekonomiskā krīze smagi skāra arī mācību iestādes, tomēr studentu skaits nesamazinājās un tika rasti līdzekļi studiju bāzes nostiprināšanai, arī ārzemju komandējumiem un citiem izdevumiem. Viņa vadībā Būvinženieru nodaļas mācību plānos tika izdarīti būtiski grozījumi. Ar 1932./1933. mācību gadu pārtrauca specializēšanos šaurās nozarēs un pārgāja uz plaša profila būvinženieru apmācību, saglabājot

iepriekšējo studiju ilgumu (pieci gadi). Lai nākamais būvinženieris varētu strādāt jebkurā jomā, kas saistīta ar būvniecību, jaunais, vispusīgi orientētais mācību plāns, nodrošināja studentiem pietiekami plašas zināšanas visās galvenajās būvniecības nozarēs. Studējošo kopskaits nemitīgi pieauga, un 1931./1932. mācību gadā Universitātē mācījās 8636 studenti, kas bija par 10 % vairāk nekā 1928./1929. mācību gadā. Viens no sāpīgākiem jautājumiem bija jaunu zinātnisko kadru sagatavošana, jo valsts finansējums bija pārtraukts. Nedaudz stipendiju zinātniskajām studijām ārzemēs nodrošināja tikai Kristapa Morberga fonds, kura pārvaldes noteikumi bija apstiprināti 1930. gadā. Rektoram Saeimā bija jāizcīna vismaz līdzšinējais budžeta nodrošinājums, nemaz nerunājot par tā palielināšanu. 1931. gadā papildināja LU galvenās ēkas projektu, paredzot viirs garderobes izbūvēt jaunu zāli sanāksmēm – Lielo aulu, lai svētku reizēs visa akadēmiskā saime varētu būt kopā. Lai gan projektu iecerēja pabeigt 2–3 gados, līdzekļu trūkuma dēļ, būvdarbi aizkavējās un jauno aulu atklāja tikai 1935. gadā. M. Bīmaņa vadītās Universitātes Padomes darbības laikā viens no svarīgākiem organizatoriskiem jautājumiem bija plānota divpadsmitās fakultātes – Romas katoļu teoloģijas fakultātes – atvēršana, to atverot tikai 1938. gadā. Tartu Universitātes 300 gadu jubilejas reizē tā piešķīra LU rektoram prof. M. Bīmanim goda doktora grādu – Dr.oec.merc.h.c., kas bija augstākais cieņas apliecinājums visai LU akadēmiskajai saimei. Svarīgs notikums rektora mūžā bija 1932. gada 18. maijs, kad Rīgas Latviešu biedrības Zinātņu komiteja par goda biedru ievēlēja prof. M. Bīmani.

Universitātes Padomes uzdevumā prof. M. Bīmanis apsvēica arī Cīrihes Federālo tehnisko augstskolu 75. gadasvētkos, pasniedzot tai LU atzinības rakstu. Viņš pārstāvēja LU arī Kauņas Universitātes 10 gadu jubilejas svinībās. Prof. M. Bīmanis apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeņa III (1929) un II šķiru (1932). Viņš saņēmis arī Aizsargu organizācijas Nopelni krustu un Latvijas Sarkanā Krusta Goda krustu. Vēlāk, 1944. gada 19. aprīlī, Universitāte Rīgā (kā LU rektori vācu okupācijas iestādes bija likušas pārdēvēt LU) ievēlēja 80 gadus veco profesoru M. Bīmani par goda biedru un viņam tika pasniegts Universitatis Litterarum Rigae goda biedra diploms. Bez viņa 20. gadsimta 20. un 30. gados nav iedomājama Rīgas, Latvijas pilsētu ūdensapgādes un kanalizācijas sistēmu un notekūdeņu attīrīšanas iekārtu projektēšana un izbūve.

Inženiera M. Bīmaņa daudzie raksti publicēti tā laika preses izdevumos “*Latvijas Inženieru un Tehniķu Kongresa Biroja Žurnāls*”, “*Ekonomists*”, “*Jaunākās Ziņas*”, “*Latvis*”, “*Latvijas Vēstnesis*”, “*Pašvaldību Balss*” un citos. Mācību grāmatu sagatavošanai viņš pievērsās pēc rektora un dekāna amatu atstāšanas. 30. gadu otrajā pusē ar viņa līdzdalību tika nodibināta LU Mācību grāmatu sērija, kurā ar 1. numuru 1938. gadā iznāca M. Bīmaņa darbs “*Ūdens apgāde*”. Izdevums vēlāk tika papildināts un izdots otrreiz 1943. gadā. Otra grāmatas daļa ar nosaukumu “*Notekūdeņu novietošana un tīrīšana*”. Tā tika izdota padomju varas laikā 1941. gadā. Grāmata “*Pilsētu aptīrīšana*” (1943.) netika iespiesta, un tās manuskriptu profesors paņēma līdz dodoties bēgļu gaitās 1944. gadā. Vairāk nekā 50 gadus no savas dzīves M. Bīmanis veltīja inženierzinātnei un tehnikai. Prof. M. Bīmanis publicējis vairāk nekā 110 zinātnisko un tehnisko darbu, rakstījis par sanitārtehnikas jautājumiem, kas publicēti “*Latviešu Konversācijas vārdnīcā*.”

1944. gada septembrī M. Bīmanis ar ģimeni devās trimdas gaitās uz Vāciju. 1968. gadā pārāpbedīts dzimtas kapavietā Meža kapos, Rīgā.

2014. gadā LU Bibliotēka profesora piemiņai sērijā “*Latvijas Universitātes rektori*” publicēja biobibliogrāfiju “*Profesors Dr. ing.h.c. Mārtiņš Bīmanis: dzīve un darbs*”, kas veltīta vienam no izcilākajiem Latvijas inženieriem, kura pētījumi un tehniskie risinājumi savu aktualitāti nav zaudējuši līdz pat mūsdienām.

Literatūras un avotu saraksts:

1. Auziņš A. Latvijas ūdenssaimniecības vēsture. – Rīga: [Marvel], 2008. – 356.–383. lpp.
2. Bīmanis, M. Tehnika kā kultūras faktors / Mārtiņš Bīmanis // Latvijas Universitātes Raksti ; Inženierzinātņu fakultātes sērija. – 1.sēj., Nr. 5, (1932), [177.]-192.lpp.
3. Klētnieks, J., Baltiņš, M. LU rektors un goda biedrs profesors Mārtiņš Bīmanis (1864-1946) / Jānis Klētnieks, Māris Baltiņš // Latvijas Universitātes raksti : jubilejas izdevums = Scientific papers University of Latvia : anniversary edition. – Rīga : Latvijas Universitāte, 2004. – 243.-256.lpp. – (Uz vāka: LU 85).
4. Latvijas Universitāte divdesmit gados, 1919-1939. – 2. daļa : Mācību spēku biogrāfijas un bibliogrāfijas. – [Rīga] : Latvijas Universitāte, 1939. – 118.-119.lpp.
5. LU rektors Mārtiņš Bīmanis [elektronisks resurss] : Digitālā kolekcija “LU rektori”. – Pieejams: <https://www.biblioteka.lu.lv/e-resursi/izstades/virtualas-izstades/rektori/m-bimanis/>. – [skatīts 2018. g. 15.janv.].
6. LVVA 7427. f., 1. apr., 206. l. Profesora M. Bīmaņa personāllieta.
7. LVVA, 7427. f., 6. apr., 371. l. – Inženierzinātņu fakultātes Padomes sēžu protokoli un darbības pārskats, 1929–1938.
8. Profesors Dr. ing. h. c. Mārtiņš Bīmanis : dzīve un darbs / Latvijas Universitātes bibliotēka ; [sastādītāja Jana Klebā ; izdevuma redaktore Iveta Gudakovska ; bibliogrāfiskā redaktore Sandra Ranka]. – [Rīga] : LU Akadēmiskais apgāds, 2014. – 221 lpp. : il., portr., faks. – (Latvijas Universitātes rektori). – <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/2952> ; <http://www.worldcat.org/identities/lccn-n2014-37288/>
9. Prof. Dr. ing. h. c. Mārtiņš Bīmanis – astoņdesmitgadnieks // Satiksme un Tehnika. – Nr. 5, (1944), 21.–22. lpp.
10. Zigmunde, A. Inženieris Mārtiņš Bīmanis (1864–1946): biogrāfijas līkloči un nezināmas lappuses : [ar īsām ziņām par aut.] / Alīda Zigmunde, Jana Klebā // The Humanities and Social Science. Humanitārās un sociālās zinātnes . – Nr.24 (2015), 19. –27.lpp. : ģīm. – <https://ortus.rtu.lv/science/lv/publications/20655>